

УДК 343.58

Олейніков Д.О.

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ФОРМ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Статтю присвячено дослідженню окремих питань щодо встановлення відповідності норми про кримінальну відповідальність за вчинення колабораційної діяльності міжнародному гуманітарному праву. Зокрема автором було зроблено спробу спростувати та контраргументувати поширену нині тенденцію критики положень ст. 111-1 КК України в контексті невідповідності її основним положенням міжнародного гуманітарного права, а також порушень прав громадян України, які нібито змушені були в цілях виживання вчиняти дії, що утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого зазначеною нормою. Базовою нормою в цьому питанні є ст. 43 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатку до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі, відповідно до якої, з фактичним переходом до рук окупанта повноважень легітимної влади він вживає всіх залежних від нього заходів для того, щоб, по можливості, відновити і забезпечити громадський порядок і безпеку, дотримуючись існуючих у країні законів, за виключенням, коли це абсолютно неможливо. Доведено, що переважна більшість форм діяльності державою-агресором, яка здійснюється на окупованих територіях, прямо суперечить нормам міжнародного гуманітарного права.

На підставі ґрунтовного аналізу встановлено і доведено, що більшість форм колабораційної діяльності є способами злочинної взаємодії з державою-агресором в її діяльності, яка провадиться на порушення норм міжнародного гуманітарного права. А, тому, враховуючи, що таку діяльність спрямовано на руйнування елементів суверенітету України та встановлення управління держави-агресора на тимчасово окупованих територіях, Держава України здійснює притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили колабораційну діяльність, не порушуючи норми міжнародного гуманітарного права. Разом із цим автор погоджується із необхідністю суворого дотримання норм чинного законодавства при протидії колабораційній діяльності та недопущення розширювального тлумачення положень ст. 111-1 КК України. Відновлення повного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях та подальші стабілізаційні заходи є найбільш прийнятним способом забезпечення прав та свобод осіб, що певний час знаходились під владою держави-агресора.

Ключові слова: колабораційна діяльність, злочинна колаборація, міжнародне гуманітарне право, права та свободи особи, кримінальна відповідальність.

DOI 10.34079/2226-3047-2024-14-28-88-97

Постановка проблеми. З впровадженням в чинне законодавство про кримінальну відповідальність норм про заборону колабораційної діяльності, пособництва державі-агресору та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із співпрацею з державою-агресором, низка міжнародних правозахисних організацій піддала критиці зазначені законодавчі новації. Причиною цьому були окремі слідчо-судові помилки, які, в цілому, не були викликані недосконалим конструюванням відповідних статей. Маючи виключно теоретичні уявлення про реалії повномасштабної збройної агресії або ж ґрунтуючись

виключно на думці та переконаннях осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за ту або іншу форму злочинної колаборації, окремі фахівці роблять занадто категоричні висновки на адресу представників правоохоронних органів чи суддів. І в підсумку ми отримуємо підміну, засновану на зміщенні фокусу уваги з незаконних дій держави-агресора та її пособників на окупованих територіях на начебто невідповідність вимогам міжнародного гуманітарного права впровадженої воюючою країною норми, яка має підтримувати механізм захисту державної безпеки в умовах триваючої збройної агресії.

Так, наприклад, в.о. Голови Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні Ноель Колхун зазначила, що «формулювання закону про колабораційну діяльність настільки розпливчасті й неточні в частині термінології, що особи залишаються без достатніх вказівок на обставини та умови, за яких українська влада має право висувати проти них обвинувачення в колабораційній діяльності. Понад те, широкі формулювання закону встановлюють кримінальну відповідальність практично за будь-яку трудову або підприємницьку діяльність на окупованій території незалежно від того, чи призвели такі дії до будь-яких негативних наслідків для держави, як-от розголошення конфіденційної інформації, надання прямої переваги стороні, яка воює, або каральні заходи проти інших мешканців окупованої території» (Колхун, 2023). Досить дивно, що вказана представниця міжнародної організації залишила поза увагою злочинний характер збройної агресії рф проти України, а також численні грубі порушення міжнародного законодавства, зокрема, пов'язані з режимом окупації, які ми розглянемо в основній частині дослідження.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Проблемним питанням кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність присвячено значної уваги в науковій літературі останніх років. Зокрема серед авторів, які досліджували означену тематику, необхідно віднести Ю.В. Бауліна, О.І. Букреєва, Р.О. Мовчана, Ю.В. Орлова, В.І. Павликівського, Є.О. Письменського, М.А. Рубащенко, В.В. Сокурєнка, М.І. Хавронюка, Н.В. Шульженко, А.М. Яценка та ін. Праці вказаних та інших авторів, безперечно, сприяли вирішенню низки питань правозастосовної діяльності, пов'язаної із протидією колабораційної діяльності, проте низка проблемних питань залишилась невирішеною. Це обумовлює необхідність продовження подальших наукових розвідок, пов'язаних із аналізом окремих положень законодавства про кримінальну відповідальність.

Зокрема, автором було враховано результати аналізу окремих положень ст. 111-1 КК України та практики їх застосування на предмет відповідності міжнародному гуманітарному праву, здійсненого В.В. Сокурєнко та Ю.В. Орловим, та надано ті аргументи на користь відповідності норми про кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність окремим положенням міжнародного гуманітарного права, про які не згадали зазначені науковці.

Метою наукової статті є спростування тези, яка останнім часом набуває поширення серед представників правозахисних кіл з приводу недосконалості самої ідеї впровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, а також невідповідності ст. 111-1 КК України нормам міжнародного гуманітарного права. На спростування тези буде проведений аналіз окремих положень міжнародного гуманітарного права та здійснено оцінку відповідності ст. 111-1 КК України їх змісту.

Виклад основного матеріалу. З початком збройної агресії рф проти України наша держава в терміновому порядку формувала ефективний механізм протидії такому явищу, як добровільна співпраця громадян України з представниками держави-агресора. Тоді ж було сформовано підінститут кримінального права, який автори практичного poradника з кримінально-правової оцінки та розмежування складів злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за ті або інші форми злочинної співпраці з ворогом,

визначили як злочинну колаборацію (Малюк, 2023, с. 21). Зокрема, необхідно погодитись із тим, що до вказаного підінституту відносяться наступні норми:

- частина 1–2 ст. 111 – державна зрада;
- стаття 111–1 – колабораційна діяльність;
- стаття 111–2 – пособництво державі-агресору;

– частина 3 ст. 114–2 – несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням;

– стаття 436–2 – виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників.

До новел воєнного часу, якими фактично було сформовано підінститут відносяться наступні закони:

а) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року № 2108-IX, яким КК України доповнено статтею 111–1;

б) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» від 3 березня 2022 року № 2110-IX, яким КК України доповнено статтею 436–2;

в) Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» від 24 березня 2022 року № 2160-IX, яким КК України доповнено статтею 114–2;

г) Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 14 квітня 2022 року № 2198-IX, яким КК України доповнено статтею 111–2 КК України.

Зважаючи на те, що вказані вище зміни до КК України вносились в терміновому порядку, як зазначає низка фахівців, якість цих змін залишала бажати кращого. Разом із цим необхідно відзначити, що криміналізація дій, передбачених статтями 111-1, 111-2, 114-2, 436-2 КК України, а також зміни до ст. 111 КК України (унесені Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2113-IX) дозволили стримати негативні тенденції з формування інформаційного поля держави-агресора в інформаційному просторі воюючої України, а також активного залучення значної кількості громадян України до діяльності представників держави-агресора та її окупаційної адміністрації, що загрожує нашій державності та безпеці.

При цьому, як наголошують окремі правозахисники, «питання притягнення до кримінальної відповідальності за співпрацю з окупаційними органами влади залишається дуже важливим питанням як для тих, хто проживає на підконтрольній уряду України території, так і для тих, хто поки що знаходиться в окупації. Від того, наскільки

зважаєми будуть як законодавство України щодо притягнення до відповідальності осіб, які вчиняли колабораційні дії, так і практика його застосування, залежатиме успішність процесів реінтеграції звільнених територій України» (Синюк, 2023). Погодимось із тим, що зваженість у будь-якому аспекті є позитивним явищем, проте навряд чи успішність в реінтеграції тих або інших територій буде більшою, наприклад, у тому разі, якщо відповідальність за колабораційну діяльність була б вужчою чи м'якшою.

Це – помилковий стереотип, який, на жаль, дуже інтенсивно нав'язується суспільству держави, яка стала жертвою збройної агресії з боку країни, що не зупиняється ні перед чим в своєму прагненні знищити всі аспекти української державності як на окупованих територіях, так і на тих, які знаходяться під контролем України. А от активна діяльність російської федерації на окупованих територіях, пов'язана із всеосяжним залученням громадян України до дій, спрямованих на руйнування елементів суверенітету України та встановлення управління держави-агресора, очевидно суперечить нормам міжнародного гуманітарного права.

На нашу думку принциповим положенням МГП, яке є базовим в контексті встановлення кримінальної відповідальності за окремі види злочинної колаборації, є ст. 43 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатку до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі, відповідно до якої, з фактичним переходом до рук окупанта повноважень легітимної влади він вживає всіх залежних від нього заходів для того, щоб, по можливості, відновити і забезпечити громадський порядок і безпеку, дотримуючись існуючих у країні законів, за виключенням, коли це абсолютно неможливо. Цілком зрозуміло, що у разі, коли держава-окупант не дотримується зазначеного вище обов'язку, відсутні дієві механізми притягнення її до відповідальності, у тому числі й на міжнародному рівні. В будь-якому випадку події 2014-2024 років російсько-української війни засвідчили повну неспроможність впливати на ситуацію на рівні міжнародного гуманітарного права.

Разом із цим зазначене вище не спростовує існуючого порядку організації окупаючою державою життєдіяльності на окупованих територіях. І саме участь громадян України в діях держави-агресора, які вона незаконно вчиняє на окупованих територіях, навіть у контексті положень МГП не можна розглядати в якості дозволеної чи законної діяльності. Зазначене положення ми проаналізуємо на прикладі окремих видів колабораційної діяльності. Так, проведемо умовний поділ форм колабораційної діяльності, в залежності від способу (чи сфери) їх вчинення.

1. Добровільне зайняття посад в незаконних органах влади чи окупаційній адміністрації, створених на тимчасово окупованій території:

- добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 2 ст. 111-1 КК України);

- добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 5 ст. 111-1 КК України);

- добровільне обрання до таких органів (ч. 5 ст. 111-1 КК України).

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом (Закон України No 1207-VII, 2014). Зазначене

положення цілком і повністю відповідає ст. 43 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатку до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі, згідно з якою відновлення і забезпечення громадського порядку і безпеки державою-окупантом повинно здійснюватися із дотриманням існуючих у країні законів, за виключенням, коли це абсолютно неможливо. Разом із цим російська федерація жодного разу не намагалася навести й обґрунтувати факти, які б свідчили про те, що виконання її обов'язків на окупованих територіях є можливим виключно за законами окупаючої сторони.

Таким чином, якщо громадянин України добровільно обіймає посаду у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, він бере участь в незаконній діяльності зазначених нікчемних утворень, сприяючи таким чином представникам держави-агресора нищити елементи державного суверенітету на захоплених територіях та незаконно впроваджувати дію нормативно-правових актів держави-агресора в місцях тимчасової окупації. Як ми знаємо, в подальшому це призводить до спроб держави-агресора увести окуповані території до свого складу.

Аналізуючи окремі форми колабораційної діяльності, В.В. Сокурєнко та Ю.В. Орлов підкреслюють, що потребують на зміну підходи щодо застосування ч. ч. 2 та 5 ст. 111-1 КК України в частині добровільного зайняття громадянами України посад, як пов'язаних, так і не пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території. Вказаній кримінально-правовій забороні кореспондує низка прав громадян, які опинилися на окупованій території, забезпечення яких формально може набувати ознак складів вказаних кримінальних правопорушень, однак з огляду на вимоги міжнародного гуманітарного права, не повинно вважатися суспільно небезпечним, протиправним. Йдеться про діяльність медичного персоналу (організація надання послуг з охорони здоров'я), персоналу комунальних підприємств (забезпечення санітарного благополуччя населення, а також водопостачання, теплопостачання, постачання енергоносіїв, необхідних для забезпечення життя), а також надавачів професійної правничої допомоги (Сокурєнко, 2024, с. 90-91). Разом із цим незрозуміло, чому надання медичних та комунальних послуг вказаними фахівцями розглядається з позиції перебування суб'єкта на посаді в незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території. Цілком очевидно, що комунальні підприємства та медичні заклади не відносяться до органів влади, навіть незаконних.

2. Дії, пов'язані із негативним впливом на сферу освіти в інтересах держави-агресора:

- здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (ч. 3 ст. 111-1 КК України);

- дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК України).

Відповідно до вимог ст. 50 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, окупаційна держава повинна в співробітництві з державними та місцевими органами влади сприяти належному функціонуванню закладів, відповідальних за піклування про дітей і їхню освіту.

Окупаційна держава повинна вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків. Вона за будь-

яких обставин не повинна змінювати їхнього громадянського статусу або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій.

Якщо місцеві установи виявляться неспроможними забезпечити утримання та освіту дітей, окупаційна держава повинна вжити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити ними дітей, які втратили батьків чи були з ними розлучені в результаті війни і які не мають можливості отримати необхідне піклування з боку близького родича або друга; навчання повинно здійснюватися по можливості особами їхньої національності, мови та релігії.

Таким чином будь-які дії представників держави-агресора, спрямовані на знищення освітнього простору Української Держави у захоплених населених пунктах, є незаконними, оскільки порушують норми МГП в частині обов'язків окупаційної держави на окупованих територіях. Цілком очевидно, що українські освітяни, які разом з агресором беруть участь у цьому процесі, і їх дії підпадають під ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК України, то вони мають нести кримінальну відповідальність у встановленому законом порядку.

Що ж стосується забезпечення навчального процесу, навіть і за стандартами освіти держави-агресора (якщо це не пов'язано, наприклад, ні з впровадженням стандартів держави-агресора, ні з викладанням дисциплін, у ході якого суб'єкт пропагує за утвердження тимчасової окупації частини території України, уникнення відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України), то за такі дії кримінальна відповідальність не передбачена, що вочевидь вказує на збалансованість та обґрунтованість положень ч. 3 ст. 111-1 КК України. Аналогічної точки зору дотримуються автори науково-практичного коментаря до Розділу I КК України, зазначаючи, що «безпосереднє викладання вчителями (викладачами) предметів на основі вже впроваджених відповідними службовими особами стандартів країни-агресора на окупованих територіях не утворює об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 111–1 КК України, у формі «дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора. Викладання не є забезпеченням реалізації вимог до змісту освіти» (Наумюк, 2024, с. 197).

Іншими словами, будь-які випадки притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 111-1 КК України осіб, або задіяних в освітньому процесі, або працівників освітніх закладів, що не здійснюють викладання, які на момент незаконного перепорядкування освітнього закладу та впровадження стандартів освіти держави-агресора не припинили роботу в такому закладі, є певними недоліками слідчо-судової практики і окремими помилками, ніяк не викликаними начебто недосконалістю норми про кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

3. Добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території (ч. 7 ст. 111-1 КК України), передбачає існування створених окупаційною владою незаконних судових або правоохоронних органів. Разом із цим така діяльність суперечить вимогам МГП, зокрема тим, що передбачені ст. 54 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни, де вказується, що окупаційній державі забороняється змінювати статус посадових осіб чи суддів на окупованих територіях або вживати стосовно них будь-яких заходів примусу, якщо вони утримуватимуться від виконання своїх обов'язків з міркувань совісті.

Відповідно ж до ст. 64 зазначеної вище Конвенції, кримінальне законодавство окупованої території залишається чинним, за винятком випадків, коли дія його скасовується або призупиняється окупаційною державою, якщо це законодавство становить загрозу безпеці окупаційної держави або є перешкодою виконання цієї

Конвенції. Враховуючи згадане вище, та з огляду на необхідність забезпечення ефективного судочинства, суди окупованої території продовжуватимуть виконувати свої функції стосовно розгляду правопорушень, визначених цим законодавством.

Окупаційна держава, однак, може поширювати на населення окупованої території дію положень, які є необхідними для виконання нею зобов'язань, що покладаються на неї відповідно до цієї Конвенції, підтримання ефективного управління територією, забезпечення безпеки окупаційної держави, особового складу та власності окупаційних сил та адміністрації, а також об'єктів та комунікаційних ліній, які ними використовуються.

Наскільки ми знаємо, судочинство на окупованих територіях не здійснюється за законодавством України. Незаконні судові органи на підставі матеріалів, зібраних та направлених незаконними правоохоронними органами, виносять обвинувальні вироки за вчинення дій, які кваліфіковано не за чинним КК України.

Судові органи, створені всупереч законодавству України, є нікчемними так само, як і постановлені ними рішення. При цьому не має різниці рівень чи сфера вирішення питань незаконно створеного суду. Факт існування незаконних органів, як зазначається окремими науковцями, вказує на активні дії окупаційної влади, спрямовані на встановлення суверенітету іншого суб'єкта на українських територіях, а вступ громадянина України до вказаних незаконних органів є підтримкою держави-агресора та посяганням на суверенітет України (Малюк, 2023, с. 141, 143).

4. Дії, спрямовані на інформаційну підтримку дій держави-агресора та її представників:

- публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111-1 КК України);

- організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, активна участь у таких заходах (ч. 6 ст. 111-1 КК України).

Встановлення кримінальної відповідальності за інформаційну підтримку дій держави-агресора та її представників не є посяганням на вираження поглядів, оскільки, відповідно до п. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, обмеження свободи вираження поглядів можуть встановлюватися законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду. Означена норма вказує на важливе значення, яке приділяється забезпеченню зокрема національної чи безпеки, за існування яких права та свободи людини реалізуються більш повно та широко (навіть за умов окремих тимчасових обмежень).

5. Участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних

виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5 ст. 111-1 КК України).

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», на тимчасово окупованій території на строк дії цього Закону поширюється особливий правовий режим перетину адміністративної межі та лінії зіткнення між тимчасово окупованою територією та іншою територією України, вчинення правочинів, проведення виборів та референдумів, реалізації інших прав і свобод людини і громадянина. Громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території, створюються умови для вільного волевиявлення під час виборів Президента України, народних депутатів України та всеукраїнського референдуму на іншій території України.

До прикладу, Європейський Парламент 25 квітня 2024 року ухвалив резолюцію щодо недемократичних президентських виборів у росії та їх нелегітимного поширення на окуповані території (2024/2665(RSP)), якою однозначно засудив незаконні так звані вибори, проведені росією на тимчасово окупованих територіях України, а саме в Автономній Республіці Крим, місті Севастополі та частинах Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей; наголосив, що проведення «виборів» на цих територіях є явним порушенням суверенітету України та міжнародного права, зокрема Статуту ООН; висловив жаль щодо застосування погрози насильства російською владою, оскільки людей змушували голосувати в присутності озброєних російських солдатів; повторив, що, як заявив Високий представник від імені ЄС, Європейський Союз не визнає проведення так званих виборів на території України або їх результатів; закликав ЄС вжити обмежувальних заходів стосовно причетних до організації та проведення незаконних виборів; закликав держави-члени ЄС та міжнародне співтовариство не визнавати легітимними результати президентських виборів у росії, оскільки вони проводилися на незаконно окупованих територіях України, і навіть у межах росії не були ані вільними, ані справедливими, не відповідають основним міжнародним виборчим стандартам, а отже, не мають демократичної легітимності, і закликав обмежити відносини з путіним питаннями, необхідними для регіонального миру, а також гуманітарними цілями та цілями прав людини, наприклад, обмін полоненими, повернення депортованих дітей в Україну або закликом до звільнення політичних в'язнів.

Висновок. Під час аналізу нами наведені найбільш очевидні аргументи на користь відповідності положень ст. 111-1 КК України нормам міжнародного права. Більш детальне висвітлення цього питання з розширеними обґрунтуваннями очевидно є предметом подальших наукових досліджень, які, в контексті захисту Україною свого рішення про початок кримінально-правової протидії колабораційній діяльності, безперечно повинні проводитись. Автор погоджується із необхідністю суворого дотримання норм чинного законодавства при протидії колабораційній діяльності та недопущення розширювального тлумачення положень ст. 111-1 КК України. Разом із цим вже існує достатньо науково-практичної літератури, в якій надано чітке й зрозуміле доктринальне тлумачення положень ст. 111-1 КК України, що виключає можливість подвійного трактування. Відновлення повного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях та подальші стабілізаційні заходи є найбільш прийнятним способом забезпечення прав та свобод осіб, що певний час знаходились під владою держави-агресора. А притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які спільно з представниками держави-агресора вчиняли дії, що прямо суперечать нормам міжнародного гуманітарного права, є важливою справою, яку потрібно виконати задля більш ефективної реінтеграції звільнених від ворога територій.

Бібліографічний список:

- Закон України Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України № 1207-VII від 15.04.2014 р. Верховна Рада України [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>> (Дата звернення 09.12.2024).
- Колхун, Н., 2023. Закон про колабораційну діяльність в Україні [онлайн] Доступно: <https://justtalk.com.ua/post/zakon-pro-kolaboratsijnu-diyalnist-v-ukraini-#_ftnref6> (Дата звернення 08.12.2024).
- Малюк В.В. (ред.) 2023, Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування, Алерта, Київ.
- Наумяк, С.А. (ред.) 2024, Злочини проти основ національної безпеки України: кримінально-правова кваліфікація в умовах війни (науково-практичний коментар), Алерта, Київ.
- Синюк, О. та Луньова О. 2023. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його удосконалення. Аналітичний звіт. *Центр прав людини ZMINA*. [онлайн] Доступно: <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/10/colaboration_web_ukr-1.pdf> (Дата звернення 07.12.2024).
- Рада Європи, 1950. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. *Верховна Рада України* [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (Дата звернення 09.12.2024).
- Сокурєнко, В.В. та Орлов, Ю.В. 2024. Колабораційна діяльність в контексті міжнародного гуманітарного права: окремі аспекти правозастосування. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 3 (32), с. 80-93.

References:

- Kolkhun, N., 2023. Zakon pro kolaboratsiynu diialnist v Ukraini [The Law on Collaboration Activities in Ukraine] [onlain] Available at: <https://justtalk.com.ua/post/zakon-pro-kolaboratsijnu-diyalnist-v-ukraini-#_ftnref6> (Accessed 08.12.2024) (in Ukrainian).
- Maliuk V.V. (red.) 2023, Zlochynna kolaboratsiia v umovakh zbroinoi ahresii: praktych. poradnyk z kryminalno-pravovoi otsinky ta rozmezhuvannia [Criminal Collaboration in Conditions of Armed Aggression: A Practical Guide on Criminal-Legal Assessment and Differentiation], Alerta, Kyiv (in Ukrainian).
- Naumiuk, S.A. (red.) 2024, Zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy: kryminalno-pravova kvalifikatsiia v umovakh viiny (naukovo-praktychnyi komentar) [Crimes Against the Foundations of Ukraine's National Security: Criminal-Legal Qualification in Wartime (Scientific and Practical Commentary)], Alerta, Kyiv (in Ukrainian).
- Rada Yevropy, 1950. Yevropeiska Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [onlain] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (Accessed 09.12.2024) (in Ukrainian).
- Sokurenko, V.V. ta Orlov, Yu.V. 2024. Kolaboratsiina diialnist v konteksti mizhnarodnoho humanitarnoho prava: okremi aspekty pravozastosuvannia [Collaborative Activities in the Context of International Humanitarian Law: Certain Aspects of Law Enforcement]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. 3 (32), s. 80-93 (in Ukrainian).
- Syniuk, O. ta Lunova O. 2023. Kolaboratsiina diialnist i posobnytstvo derzhavi-ahresoru: praktyka zastosuvannia zakonodavstva ta perspektyvy yoho udoskonalennia.

Analychnyi zvit [Collaboration Activities and Assistance to the Aggressor State: Legislative Practice and Prospects for Improvement. Analytical Report]. *Tsentr prav liudyny ZMINA*. [online] Available at: <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/10/colaboration_web_ukr-1.pdf> (Accessed 07.12.2024) (in Ukrainian).

Zakon Ukrainy Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy № 1207-VII vid 15.04.2014 r. [Law of Ukraine On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine No. 1207-VII dated 15.04.14] *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>> (Accessed 09.12.2024) (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.12.2024 р.

Olieinikov D. O.

CRIMINALIZATION OF CERTAIN FORMS OF COLLABORATION ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

The article is dedicated to exploring specific issues concerning the compliance of legal provisions on criminal liability for collaboration activities with international humanitarian law. In particular, the author attempts to refute and counter the widespread criticism of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine regarding its alleged inconsistency with fundamental principles of international humanitarian law and violations of the rights of Ukrainian citizens who were supposedly compelled to commit acts constituting a criminal offense under this provision for survival.

The foundational norm in this matter is Article 43 of the Hague Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. This article obliges an occupying power that assumes authority over a territory to take all measures within its capacity to restore and ensure public order and safety while respecting the existing laws of the country, except when absolutely prevented.

It has been demonstrated that the majority of actions carried out by the aggressor state on occupied territories directly contravene international humanitarian law. Through comprehensive analysis, it has been established and proven that most forms of collaboration activities constitute criminal interactions with the aggressor state in its operations that violate international humanitarian law.

Given that such actions aim to undermine elements of Ukraine's sovereignty and establish governance by the aggressor state in temporarily occupied territories, Ukraine holds individuals who have engaged in collaboration activities criminally liable without breaching international humanitarian law. At the same time, the author agrees on the need for strict adherence to current legislation when combating collaboration activities and avoiding any expansive interpretation of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine.

The restoration of Ukraine's full sovereignty over temporarily occupied territories and subsequent stabilization measures are deemed the most appropriate means to safeguard the rights and freedoms of individuals who were under the control of the aggressor state for a certain period.

Keywords: *collaboration activities, criminal collaboration, international humanitarian law, individual rights and freedoms, criminal liability.*